

ZLINSZKY JÁNOS

Külföldi rendi előjogok hazai elismerése a bécsi béke alapján

1744. november 16-án Zlinszky János, Pest vármegye alispánja, nádori donációként kapta meg Gyón és a hozzátartozó Dabas, Babád, Ordasháza és Majosháza eszmei egy-negyed részét. Ez a birtok a hűtlenségbe esett dabasi Halász Zsigmondtól visszaszállt a Koronára, és így vált adományozhatóvá.¹

Az adománylevél alapján beszélhetünk – 1744 óta – gyóni Zlinszky családról. Bele tartoznak mindkét nemen azok a Zlinszky családbeliek, akik az adományt szerzőtől – ahogy régen mondták, impetrátortól – egyenes fiágon leszármaztak. (A fiuk lányai igen, a lányok gyermekei nem.)

Ki volt az adománylevélben említett Zlinszky János, Pest vármegye első tisztviselője, választott alispánja, s hogy került sor arra, hogy ehhez a nádori adományhoz jusson?

A Zlinszky család minden valószínűség szerint Zlin morvaországi városból költözött a 17. század elején a Nyitra megyei Szakolcza – Skalice szabad királyi városba, ill. annak környékére is, a Czobor család mezővárosaiba. (Így pl. Zlinszky Pál a halotti anyakönyv szerint Radosóczon lakott 1681-ben, noha Szakolczán házasodott. Ez kis mezőváros Holicstól keletre Nyitra vm-ben. Mások Holicson vagy Sasvárott éltek.). Indítékul a fehérhegyi csata utáni Cseh-Morvaországi helyzet szolgálhatott.

Amint tudjuk, a 16. század Európában általában, de hazánkban is, a reformáció szádada. A mohácsi csata után a lutheránus, majd a kálvinista, végül az unitárius protestáns vallás terjedt el gyorsan, Erdélyben János Zsigmond fejedelem által is támogatva. Az erdélyi országgyűlés már a 16. század közepén kimondta a négy bevett vallás szabad működését. Ezután a Hármaskönyvben (I. 9.) rögzített nemesi szabadságok mellé hozzáértették alkotmányosan védett szabadságnak a vallás szabadságát is, és a királyi Magyarországon is megindult a rendi mozgalom ennek elismertetésére. Ám nem csak hazánkban, hanem a cseh korona országaiban, a Német-Római Szent Birodalomban, annak ausztriai tartományaiban. Messze nyugaton, Németalföldön is megindult, a reformációval párhuzamosan, a „rendek”, és a nemesek, a polgárok, sőt a parasztok mozgólódása az iránt, hogy részt kapjanak a hatalom gyakorlásából (hasonlón a magyarokhoz).

Ezzel a politikai mozgalommal szemben, az uralkodók erős központi hatalom kialakítására törekedtek. I. Miksa császár a német birodalomban, I. Mátyás király hazánkban, Merész Károly Burgundiában, Ferdinánd és Izabella Spanyolországban, VII. és VIII. Henrik Angliában, e törekvésben osztoztak, s ezzel szembe is kerültek saját országuk

¹ Vö. ZLINSZKY János: *A gyóni Zlinszky család*. Dabas, 2009. 11. sk.

nemesi és polgári rendjeivel. Magyarországon a hatalommegosztás a rendek és a király között alkotmányosan rendezett volt, így mi magyarok előnyösebb helyzetben voltunk e téren. Másrészt a török terjeszkedése miatt rászorultunk a Birodalom segítségére, amelynek a császára volt a magyar király. A Habsburgok osztrák ága a 16. század közepén egyszerre nyerte el – választás útján – a magyar királyi és a német-római császári koronát, míg osztrák tartományaikban abszolút, úgymond természetes, született uralkodók (seigneur naturel) voltak. Ebben az abszolutisztikus irányban fejlesztették volna a két új hatalmi kört is. Ámde I. Ferdinánd a törökkel és a kettéosztott ország egyesítésével volt elfoglalva, II. Miksa császár pedig maga is rokonszenvezett a protestáns tanokkal. Így az ütközés csak II. Rudolf uralkodása alatt következett be. Rudolf volt az ellenreformáció első képviselője a császári és magyar trónon. Ezzel szembe került mind a magyar, mind az osztrák, mind a cseh rendekkel. Része volt abban, hogy ezek a rendek egymás közt keresték az összefogást érdekeik közös érvényesítésére. Végül is sikerült Rudolf császárt a magyar és cseh koronáról lemondatniuk 1608-ban, ill. 1611-ben. Helyette II. Mátyást fogadták el uralkodónak.

A lemondatásban komoly része volt a Bocskai István vezette felkelésnek, kifejezetten a vallás szabadságáért.² Ennek befejezése volt a bécsi béke 1606-ban, ahol a magyar rendek vallásszabadságát, – az erdélyiekéhez hasonlóan – a király szentesítette. Nem oldódott meg ezzel a cseh-morva és osztrák helyzet, de mindezek reményt nyertek hasonló sikerre. Ámde 1618-ban meghalt II. Mátyás. A trónon egy távolabbi rokon, II. Ferdinánd követte, aki az ellenreformáció meggyőződéses harcosaként, mind Ausztriában, mind a cseh korona országaiban, a katolikus vallás régi súlyát törekedett visszaállítani. Hazánkban ebben a vele aláíratott koronázási kikötések akadályozták³, de II. Ferdinánd törekvései Ausztriában, a német birodalomban, és a cseh királyságban is ellenállásba ütköztek.

A kiélezett ellentétek szinte világháborúnak mondható harcokba torkolltak, a 30 éves, Európa hatalmi viszonyait gyökeresen átrendező háborúba. Ennek első menetében a cseh és morva rendek, miután II. Ferdinánd követeit 1618. május 23-án egyszerű megoldásként kidobták a prágai Hradszin toronyablakán, új királyt választottak maguknak. Ám a következő évben az 1618. márciusban meghalt II. Mátyás helyébe 1618. májusában királlyá koronázott II. Ferdinánd a német és osztrák katolikus rendekből alakított liga seregével a Prága melletti Fehér-hegyen döntő győzelmet aratott Frigyes cseh király és a cseh-morva rendek csapatai felett. Az egész cseh királyság meghódolt, és megkezdődött a tisztogatás, megtorlás, hasonló módon, mint 230 évvel később, a magyar szabadságharc leverése után. Sem protestánsok, sem katolikusok nem érezhették magukat biztonságban előjogaik alapján. A kialakult helyzethez képest a magyar északnyugati határvidék biztonságos és békés rendezett területnek tűnhetett.

A bécsi béke 15. § (1) pontja szerint „a szabad városok kiváltságait (amelyeket azok gyakoroltak), meg kell őrizni. A jövőben a kiváltságaikkal mind magyarok, mind németek és csehországi lakosok megkülönböztetés nélkül, azonos jogállásnak örvendő, élhessenek, azokat hasznosíthatják és használhatják.”⁴

² Vö. PÁLFFY Géza: *Győztes szabadságharc vagy egy sokféle sikert hozó felkelés?* Századok 2009. 3. füzet.

³ II. Ferdinánd 1622 évi I. törvénye. CIH milleniumi kiadás, 1608–1657. kötet, 171. p.

⁴ Privilegia autem liberarum civitatum (in quorum usu fuerunt) conserventur. Et in posterum illis privilegiis, tam Hungari, quam Germani, et Bohemi inhabitatores: indifferenter et aequali jure gaudeant, fruantur et utantur. CIH 1526–1608. 970. p.

Véleményem szerint az e törvénycikk alapján biztosított egyenlő elbánás lehetett az a vonzerő, amely a morvaországi Zlin városából a közeli Szokolczára költözésre indított egyeseket. Úgy tűnik, a 17. században ezt a szakaszt úgy értelmezték, hogy nem csak városaikban, hanem egymás országaiban is élhettek hazai kiváltságaikkal mindhárom nemzet tagjai.

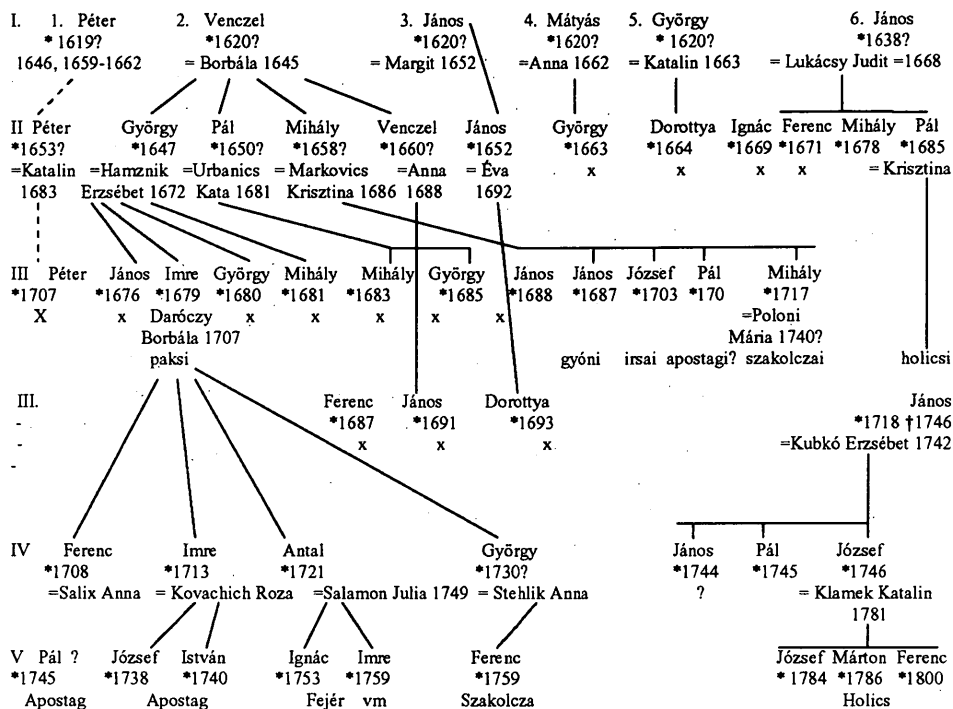
A Nyitra megye északi szélén fekvő Szokolczát Nagy Lajos király tette szabad királyi várossá 1372-ben. A 17. század elején Bocskai háborújában leégett, Bethlen Gábor a cseheknek segítséget vívó csapataival elfoglalta. A század második felében Thököly is elfoglalta, majd a 18. elején, a Rákóczi szabadságharc során portyázó kurucok felgyújtották, de mindig hamar talpra állott. Fényes Elek, mint gazdag, iparral és kereskedelemmel rendelkező, szépen kiépített várost írja le 1851-ben, 6176 lakossal⁵.

A Zlinszkyek áttelepülése Zlinből Szokolczára 1606–1640 között történhetett. 1650 előtt öt Zlinszky apa szerepel a szokolczai születési anyakönyvekben (1640–70 között), a feleség mindig csak keresztnévvel. Közülük Venczel (és János) az, akinek leszármazóiról is tudunk, oklevelekből, de lehet, hogy mind rokonok voltak.

A hatodikat, Zlinszky Pétert, nem a városi anyakönyvekből, hanem a Nyitra megyei jegyzőkönyvekből ismerjük. 1605 körül születhetett. 1646-ban Nyitra vármegye jegyzője, 1659-ben követ a pozsonyi országgyűlésen. Bizonyos iskolázottsága nyilván volt, ha jegyzővé választották, hiszen ez a munkakör egyrészt a megye frásbéli ügyintézéséért való felelősséget jelentette, másrészt a megyei közhitelesség képviselőjét, ami viszont bizalmi állás volt. Ehhez ismertté kellett válnia Nyitra megyében, és aligha lett országgyűlési követ 40 éves kora előtt. Pályája elején álló fiatal ember lehetett a fehérhegyi csata idején, mint ilyen költözhetett Zlinből Nyitra megyébe, valószínűleg Szokolczára.

⁵ FÉNYES Elek: *Magyarország geographiai szótára*. Pest, 1851. I-II. – II. 55. p.

A szakolczai anyakönyvekben szereplő 17. századi Zlinszkyek leszármazási vázlata. Az első öt nemzedék.

A család tehát nemesi jogokkal jelent meg a 17. században Nyitra megyében. Szakolczai házuk is, mint kuriális, tehát nemesi, porta szerepel az okiratokban. Nem tudunk azonban arról, hogy az első nemzedék hazánkban rendi állást (armálist, donációt, polgárjogot) kapott volna. Előjogaikat, amint kifejtettem, a bécsi béke alapján hozhatták magukkal Morvaországból, a bécsi béke kölcsönösen szabad forgalmat és kereskedést ígérő záradéka szerint, amit ezek szerint e kiterjesztett értelemben használtak ekkor. Eredetileg valószínűleg a selmeci Zlinszky József régi polgár halotti epitáfiumán fennmaradt jobbra néző álló daru és a pajzs felett könyökben hajlott kar tartotta kivont szablya volt a címerük. Zlinszky Mátyás ügyvéd bács megyei alispán is ezt használta, a 18. század második felében.

Részletes születési – elhalálozási adataink a család harmadik (vagy negyedik) generációjáról voltak, innét tudunk visszaszámolni. Az adatbázist a szakolczai és környékbeli anyakönyvi kutatások jelentősen növelték az utóbbi években. Zlinből talán nagyobb csoportok is települhettek Nyitrába, esetleg polgár – vagy akár jobbágy sorba is, a Czobor birtokokra. A szakolczai és környékbeli anyakönyvekben a név a 17–18. században váratlan gyakorisággal tűnt elő.

Általánosságban megállapítható, hogy az első nemzedék még a török háborúk korában élt a viszonylag biztonságos északnyugati határon, Bethlen Gábor és Rákóczi

György háborúi (30 éves háború) idején. Kuriális házat építettek, az egyháznak telket adományoztak, módos nemesként éltek a szabad királyi városban, Szakolczán, vagy annak környékén.

Zlinszky Péter nyitra megyei szereplése mellett a szakolczai anyakönyvben szerepel Vencel (I-2), akinek felesége = 1641 körül Barbara, ők az első nemzedékhez tartozhattak. Születési anyakönyvek szerint két fiuk, György, és Pál, (II-2,4,) az oklevelek szerint még Mihály (II-3) is, és esetleg Vencel, (II-5) – aki lehetne éppen Péter I-1/ fia is). Születési anyakönyv szerint Venczel és Barbara lánya Erzsébet (II-6). – Születési anyakönyv szerint 1663-ban Z. Vencel és felesége Borbála keresztszülők Szakolczán.

Az első, de már a második nemzedékhez is tartozhatnak a szakolczai születési anyakönyvekből apaként ismert (I-3) Z. János, felesége Margit, gyermekük János, *Szakolcza, 1652. 05.15., – (I-4) Z. Mátyás, felesége Anna, gyermekük György* Szakolcza 1663. 03.04., – (I-5) Z. György, felesége Katalin, gyermekük Dorottya * Szakolcza 1664. 12.23., – (I-6) Z. Venczel, felesége Anna, gyermekeik Ferenc * Sz. 1687.10.04., János * Sz. 1691.07.04., Erzsébet * Sz. 1697.07.05. – (I-7) Z. János = Lukácsy Judit, 1669-től 1685-ig 9 gyermekük született. Bizonyítottan utóbbi(ak)tól származnak a holicai Zlinszkyek.

I. Péter nyitra-megyei pályafutása feltűnő. Nem tudunk róla, hogy felvették volna a megyei nemesek sorába, nemeslevelét sem hirdették ki tudomásunk szerint. Természetesnek tűnhetett, hogy a megye vezetésébe bekapcsolódott. Hogy jegyző, majd követ is lett, csak úgy lehetséges, hogy a nemességét minden vita nélkül eleve elismerték.

Talán előre visz a kérdésben annak megállapítása, hogy Venczel Szakolczán maradt unokája, III. Mihály utódai a 18. és 19. században Zlinszky de Zlin formában írták nevüket, tehát nemes származásukat nem magyarországi juttatásra, hanem Zlin morva városra vezették vissza. Ez teljesen szokatlan.

Ami a minket most közelebből érdeklő Venczel és Borbála családját illeti, Venczel, akit *egregius* jelzővel emlegetnek (ami kitűnőt jelent), személye, mint a gyóni Zlinszkyek őse, Zlinszky József és Zlinszky Ferenc cambiális (ingatlancsere) szerződéséből 1766-ból ismert, mint közös őse. Az oklevél részletesen leírja a kuriális szakolczai Zlinszky-házat, valamint a hozzá tartozó belsőségeket és birtokot „pod hradyje”, a vár-
alja dűlőben.

1672-ben a szakolczai pálosok Háztörténetében találjuk feljegyezve, hogy: „per modium Egregy Domini Zlinszky (a kitűnő Zlinszky úr bőkezűségéből) domus seu schola”-ja, rendháza és iskolája lesz a pálosoknak Szakolczán.⁶ (A szövegből tévesen arra következtettek, hogy Egregy helynév és itt volt Zlinszky birtok, de ez nyilván a nemesi jelzés /egregius/ genitivusa, birtokos esete.) Vagy Péter, vagy Venczel lehetett az adományozó.⁷ Akármelyik is, ez már komoly vagyoni helyzetről tanúskodik. A templomban a Zlinszky családnak kriptája is volt, de ezt utóbb restaurálás során megszüntették. A templomépítés feltétlenül azt bizonyítja, hogy az adományozó vagy nemes, vagy szabad királyi város polgára volt. Utóbbira utalhat a selmeci 1884. évi építátfiumon a „régi polgár” megjelölés, előbbire a Venczel neve mellé többször is odafűzött *egregius* jelző.

⁶ OL. A. Paulin. E 153. csom. 56. fsc. 355 ½ fol. 6. liber Memorab. Szakolcz.

⁷ Sziluka Márton szerint, (de erre nincs adata) Péter testvére lehetett.

I-2 Venczel „egregius” – * 1610–20 körül. † 1675. 07. /sat/ Neve Z. József (III-8) és Ferenc (IV-1) szerződéséből ismert, 1767-ből. Esetleg már családjával költözött Szakolczára.

A második nemzedékben Venczel fiai sorát követhetjük. Ők a török kiűzésének korában éltek. György (2) (* Szakolczán 1672. 10.19.) és Pál (3) 1688-ban címeres nemeslevelet kaptak, valószínűleg a Buda visszafoglalása körül elért érdemek eredményeképpen. A címeres levelet, mint Czobor Ádám alá tartozó szakolczai polgárok kapták 1688. 08. 13-án Bécsben, azt kihirdette Nyitra megye Ujgalgócson, 1688. szept 11-én.

A czimerben pallost tartó páncélos vitéz alakja áll. (A címert az alább még említendő Zlinszky Imre pestmegyei másodalispán, I. György fia is használta.)

Mikor a két fiatalember Szakolczáról elindult Bécsbe idézés alapján, Czobor Ádám holicsi földesúr meg kívánta utazásukat akadályozni⁸. Útlevelet a biztonságos odautazásra Herkál Ádám szakolczai soltész adott nekik, az ügyben tehát város és földesúr között nézeteltérés volt. Ezt a forrás érzékelteti, hiszen, ha Szakolcza szabad királyi város polgárai voltak, nem tartozhattak Czobor Ádám földesúri hatalma alá, viszont, hogy lehetett jobbágy telkük vagy birtokuk a Czobor család mezővárosában, arra utal egyrészt a földesúri igény, másrészt a kapott és kihirdetett nemeslevél, ami épp a kétes helyzetet szüntette meg.

Utóbb Pál, aki Szakolczán született 1658-ban?, Radosócson élt, négy gyermeke született Urbanics Katalin feleségétől.

György is megházasodott 1672. 10. 19-én Szakolczán, felesége Hamznik Erzsébet. Gyermekeik:

III-2-2 János * Szakolcza 1676. 5. 23. ?

III-2-3 Imre * Szakolcza 1677. 5. 10. †1679 előtt

III-2-4 Imre * Szakolcza, 1679. 10. 10. † Pest 1722 5. 17. Vele még részletesebben foglalkozunk.

III-2-5 György * Szakolcza 1680. 1. 15. ?

III-2-6 Mihály * Szakolcza 1681. 9. 18.

III-2-7 Borbála * Szakolcza 1683. 12. 1.

Szakolczán született és ott is élt Venczel és Borbála harmadik fia, Mihály.

II-2-3 Mihály, * 1650?, † 1720. = 1686? Markovics Krisztina, (Kem. szerint M. György és Presslovics Zsófia, Z. József /IV-13 apa/ szerint M. János és Lukácsy Judit leánya). Özvegyen 1721 01 26 Szakolczán újra férjhez ment Murtizer Györgyhez. 10 gyermekük III-/8-17/ János, József, Erzsébet, Mihály, Mihály, Judit, Anna, Pál, Teréz, Mihály.

II-3 Mihály és Markovics Krisztina gyermekei közül:

III-3-8 János. (gyóni ág) * 1687? † Pest 1747 aug. 15, 60 éves korban. Eltemetve a pesti ferences kriptában feleségével, = 1718? dezseri Rudnyánszky Anna * 1702? – † 1750. 6. 15., 47 éves korban, gyermekeik IV-/10-15/ Borbála, Franciska, József, Teréz, Gábor, János.

III-3-9 József (irsai ág), * 1703. 2. 27. † 1776. 12. 12. = I. 1743? Barinyai Honoráta, * Nyitra 1718. 3. 21. † Pest 1744. 3. 16. /B. Ferenc, György fia és unokája, anyja Akác Zsófia, ház. 1717./ egy gyermek /IV-16/ József. = II. Szakolcza 1748. 12. 15. resiczai b. Resiczky Eleonora /R. István, István fia, aki R. Szaniszló és erdői Pálffy Szabina fia, és Benkő Borbála leánya – az egyik szakolczai Zlinszky házat, ami később a másik ágra került csere révén, das palflysche Haus néven emlegetik./, † 1789-ben.

⁸ NI 3. köt. 208-9 o. Czobor Ádám, holicsi és sasvári (sassini) földesúr, Zrinyi Miklós tanítványa, tábornokságot ért el. A Wesselényi összeesküvésben az elégtelenek közt volt, 1684-ben tért vissza a király hűségére. 1685-ben Lotharingiai Károlynak a törökön aratott győzelmében jelentős része volt, † 1692-ben. A Zlinszkyek bécsi útja elleni tiltakozása oda vezetett, hogy hazánkba költözésükkor a Czobor birtokokon kaphattak, mint nemesek, jobbágytelkeket használatra, és a földesúr azok művelését látta veszélyeztetve. A lakatlan birtoknak ekkoriban nem nagyon volt értéke.

Gyermekeik IV–/17–23/ Mária Anna, József, Eleonora, Antal Kristóf, Anna Mária, Terézia, Jozefa Zsuzsanna.

Buda visszafoglalása előtt a magyar közélet Felsőmagyarországra szorult: ott működtek a hódoltsági területre eső vármegyék, így Pest vármegye is Füleken. Pozsony volt a királyi Magyarország fő- és koronázó városa, Nagyszombat az esztergomi érsek székhelye, az egyházi igazgatás központja. A 17. század második felében a királyi Magyarország tisztségviselői nagyrészt a nyugati határszélen birtokos családokból kerültek ki: Eszterházyak, Pálffyak, Csákyak szerepelnek és velük a Nyitra megyeiek könnyen létesíthettek kapcsolatokat, amelyek aztán a visszahódított területen újból meginduló élet során kamatoztathatók voltak. Nyitrából egyes Zlinszkyek is Pest és Esztergom megyébe kerültek át. Elevenek maradtak mindazonáltal a felvidéki és szakolczi kapcsolataik, a pestmegyeiek házasságkötései ide is utalnak. Feltűnő hamar kötöttek igen jó házasságokat, ez gyors társadalmi elismertségre utal (Lukácsy, Markovics, Daróczy, Kovachich, Rudnyánszky, Barinyai, b. Resiczky, Salamon, Thurzó stb családból feleségek.)

Így György és Hamznik Erzsébet fia:

III–2–4 Imre * Szakolcza 1679. 10. 10., , † 1721. 5. 17. (434 Pest Bv hakvi sz.), eltemetve a pesti ferenceseknél, = Győr 1707. 9. 11., királydaróci Daróczy Borbála, † 1726. (Apja D. István, D. Zsigmond (D. István és Dengeleghy Kata fia) és Paksy Anna (paksi Paksy János és nagymihályi Eördögffy Judit leánya) fia, – anyja Sukoray Erzsébet.). (Daróczy Borbála második férje Antal János, s e házasságból született A. Teréz, dr Kornis István szerint, Károly J Fejérmegye V. XXV. függ.: kiv. a pernek, melyet D. István és n. Sukoray Erzsébet leányának, előbb Z-né majd Antal J.nének leánya Csepregyhé Teréz folytatott a Paksy hagyaték ügyében a Száraz családdal 1731 után) – Imre és Daróczy Borbála gyermekei Ferenc, Imre, Anna, Erzsébet, Antal, György.

Zlinszky Imre 1679–1722. – Az első Pest megyében tisztséget viselő Zlinszky.

György és Hamznik Erzsébet gyermekei közül ő a legnevezetesebb, és a győni Zlinszkyek szempontjából is jelentős lehetett.

Zlinszky Imre apósa, Daróczy István jelentős személyisége korának. A Pest vármegyei levéltári regesztákban először 1689. 07. 29. szerepel, mint Pataj oppidum felének jogosultja, majd Egyházi és Apostag prediumok jogosultja. 1691-ben bírságolták, mert nem vállalt szolgabíróságot. 1691-ben Halas oppidum ügyében a Paksy család képviselőjében a nádorral volt vitája. 1695-ben a Paksy család nevében a Solt megyei Rébér, Kél és Lak puszták jogait érvényesítette, Nagy-Hartára szomszédjogot érvényesített. 1697-ben a vármegye tiltakozott, amiért Daróczy Istvánt báró Frankenberg Miksa várkapitány Budán 10 napig nemesi jogai ellenére fogva tartotta. 1698-ban jelölték szolgabírónak, de nem került megválasztásra, ugyanez évben a szolgabíróval részt vett a 4. járásban az összeírásokban.

Daróczy István Budán 1709-ben halt meg. Felesége Sukoray Erzsébet. Gyermekeik István = Száraz Kata, /gyermekük Zsigmond és Rozina/, – Ferenc, – Borbála Zlinszky Imréné, – és Katalin = b. Száraz György neje.

Zlinszky Imre tehát házassága révén bekerült a Paksy – Daróczy – Száraz családok rokon körébe. A Daróczyak a 18. században Tolna megye legnagyobb birtokosai közé tartoztak, azon kevesek közé, akik régi birtokjogaikat érvényesíteni tudták az újszerze-

ményi bizottsággal⁹ szemben. Daróczy István Tolna megye alispánja volt, fiának, Istvánnak Száraz lány a felesége, akinek apja személynök, az ország egyik első bírása, Katalin leánya pedig báró Száraz György felesége lett. A Száraz család révén a Rudnyánszky családdal is rokonságba került Zlinszky Imre, és a Grassalkovichok köréhez is kötődött. III. Károly és Mária Terézia Magyarországnak vezető családjaihoz kapcsolódott tehát rokoni szálakkal.

A Zlinszkyek harmadik nemzedékéből az említett Imre (1), továbbá János (7) Esztergom és Pest vármegyében működtek. József (8) Pest vármegyében szerzett birtokot, míg Imre felesége anyja Paksy Anna révén Fejér és Tolna vármegyében vált birtokossá. A Rákóczi szabadságharc idején Pest megye ügyesen egyensúlyozott a felek közt, de Zlinszky Imre labanc összeköttetései egyértelműek. Szakolcza sem került tartósan Rákóczi kurucai kezére.

Zlinszky Imréről tudjuk, hogy Pest megye szolgabírája¹⁰ volt (először említve 1709. nov. 10. vármegyei jegyzőkönyvben, majd 1710-ben Birolinyi István, Ebergényi László labanc tábornok írnoka, naplójában, mint affinis noster-t [atyánkfia, szomszédunk], említi. Bánkuti Imre, Pest-Pilis-Solt vármegye a Rákóczi korban műve II. kötetében három, 1710-ben kelt, levelet is közöl, amelyek említik Zlinszky Imrét). Majd Esztergom vármegye főjegyzője és követe volt az 1711 évi pozsonyi országgyűlésen, mikor III. Károlyt megkoronázták. Feljegyzések szerint élénk színekkel ecsetelte a vármegye lakóinak leromlott anyagi helyzetét, nyomorát a háború után. Fejér vármegyének táblabírája.¹¹ 1715-ben Pest vármegye. h. jegyzője, /szept. 23. helyettes alispánnak jelölve, a felső járás szolgabírája/, 1716. a vármegye követe Bécsben, 1717. újra választva, télire szállást kapott a megyeházán. 1719 ápr. 3. nunc subordinatus vicecomes, 1720. nov. 18. másodalispán. – Virágot tartó páncélos katona van a címerében, 1716-ból (Z.A. adata). Nyilván az apja címeres levele alapján. Érdemeit felemlegeti még az unokáinak adott címeres levél is, valamint hangsúlyozzák azokat, amikor egyik unokája bekerült a Mária Terézia magyar nemesi testőrségének első csapatába.

A kecskeméti ferences Hist. Dom. szerint 1719. májusában a vizitáló Bartsch Joachim német tartományfőnököt, Pesten, a megye részéről, meglátogatta perill. *Emericus Zlinszky, Judlium primario nomine Comitatus, qui tenerrimo etiam affectu complexus provincialis grates et sibi pro humiliatione, et amplas Incl. Comitatus referens.* (nagytekintetű Zlinszky Imre, a megye első (központi) szolgabírája, különös kedvességgel, amiért a provinciális mind neki személy szerint leereszkedéséért, mind a vármegyének, köszönetét tolmácsolta.) Ez a ferences kapcsolatokra utal, akik pesti templomában Zlinszky Imre nyugszik. Az OL Urbaria et conscr. UC 17:9:(d): 1720. aug. 30. Debrecen kelettel tanúsítja: Zlinszky Imre és Merskovich Mihály frjak össze a váradi javakat.

⁹ Újszerzeményi Bizottság – neoquistica commissio, annak vizsgálatára jött létre, hogy a török alól felszabadított területeken kiknek van ősi jogon nemesi birtok-igényük. Akinek ugyanis nem volt, vagy amely területre ilyen nem állott fenn, azt a Kamara hasznára értékesítették, új donációban, vagy megváltás ellenében. Csak kevés család tudta – nem elvben, hanem a határok tekintetében, tételelesen, – 150 év török uralom után ezt perben bizonyítani, kivált az ország déli és középső részein.

¹⁰ A szolgabíró a vármegye rendőrhatalósága volt, a nemesi önkormányzat részéről szabadon választva. Az úriszéki bíráskodás törvényességét volt hivatva biztosítani, valamint a határvitákat, amelyek a magyar jog szerint nem tulajdoni perek, hiszen csak birtokokat határoznak el, ezért (máig) azokban elsőnek igazgatási hatáskörben döntenek. Felelős volt a közbiztonságért is, a maga körzetében.

¹¹ A táblabírói cím illetmény nélküli meghívás a megyei bíráskodásban, a megyei törvényszéken, bíróként való közreműködésre. A megye birtokos vagy jogtudó nemesi közül választották őket.

Az 1721. pozsonyi országgyűlésen Pest vármegye követe volt (mint másodalispán). 1722 ápr. 13. elnököl egy ülésen. Jun. 1-én helyébe, mivel hirtelen meghalt, Me/r/skovics Mihályt (sógorát, Száraz Rozina férjét) nevezték ki. 1726. márc. 26-án az elhunyt Z. Imre és Daróczy Borbála gyermekei részére Pest vármegye gyámul rendeli Szeleczy Mártont és feleségét Sukoray Erzsébetet, (a nagyanyát), ám előbbi nem vállalja az elszámolás kötelezettségét, ezért ápr. 16-án Máriaissy András lesz az árvák gyámja.

Imre nyilván sokban egyengette unokaöccse, János, közéleti pályáját. Ő is kötődött Esztergom vármegyéhez, tehát a prímás köréhez is, (ott hirdették ki 1818-ban kapott armálisát.) Ő is Pest megyében futotta be pályáját, s e megyének lett alispánja, követe. Az Imrével felesége révén rokon Rudnyánszky családba házasodott.

Imre a Duna mellett „bene possessionatus” lett, megalapozva a Fejér megyei, az apostagi, de a pest megyei Zlinszkyek anyagi helyzetét is. Természetesen ez az előnyös anyagi helyzet leginkább Imre gyermekeinek javára esett. Közülük Imre Apostagon, Ferenc Kis- és Nagy Apostagon gazdálkodott, Antal fivérük Fejér megyébe, az alapi Salamon családba házasodott és az ipa birtokán élt. Ügyetlen gazda lehetett, szegénységéről sok okmány tanúskodik. Fiai azonban már sikeres pályát futottak be a megyei szolgálatban.¹²

A Zlinszky család harmadik nemzedékében elváltak a gyóni, az irsai, a fejérmegyei és a Nyitra megyei vonal. A gyóni ág mindmáig végigvezethető, az irsai fiágon kihalt a 4. nemzedékben a 19. század elején, leányágon máig létezik, a fejérmegyei ág fiágon kihalt István alispánnal a 19. század végén, bár a tolnaiak ill. a ma élő felvidékiek bizonytalansággal testőr-Józseftől (V-4) származnak. A nyitrai – szakolczai és holicai –, valamint az apostagi ág leszármazása még pontosítást igényel, de a 19. század végéig levezethető.

Zlinszky Imre unokája, az apostagi Imre fia, József, került be a nemesi testőrségbe, onnét egy ulánus ezredbe, majd Sárszentmihályon bérelt házban élte nyugdíjas őrnagyként öreg napjait. A többiek azonban kihasználták a Daróczy – Paksy örökség lehetőségeit. Erről többször tanúskodik a Duna menti települések birtok-története.

Z János (7) – aki a Rákóczy szabadságharc idején még fiatal volt, – Pálffy János, majd fia Miklós nádorok bizalmasaként futotta meg pályáját Pest megyében.

1718-ban Csáky Imre bíboros, kalocsai érsek és Csáky Zsigmond tárnokmester ajánlására Zlinszky János armalist kapott. Megvan a kérelem, címertervvel.¹³ Ugyancsak megvan a különösen szép kivitelű címeres levél is, rajta a záradékkal, hogy kihirdette Esztergom vármegye, 1718. év október 7-én Esztergomban.

Az időpontból arra következtetnek, hogy a Rudnyánszky család unszolta a völgyenyléltet armális szerzésére, ezzel rendi állása egyértelművé tételére. Nem megélhetéséhez kellett ez, állása – jövedelmező – nyilván volt. Ajánlója, Csáky Imre bíboros érsek,

¹² Unokája, Zlinszky István, Fejér megye alispánja volt a szadságharc alatt, a kiegyezés után a megyei törvényszék elnöke.

¹³ A kézzel írott kérelem 1718. aug. 29-i kelettel engedélyezett, abban a kért címer színes rajza is benn szerepel, ráírva „concessa” azaz megadva. Az ajánlók a kalocsai érsek és fivére, a tárnokmester. Hogy a család nem ekkor kapott nemességet, bizonyos, hisz Nyitrában jóval előbb, de Pest megyében és Esztergom vm-ben is megyei tisztséget viseltek tagjai. Szakolczán mint „egregius” nyert Venczel említést. Talán a Rudnyánszky Annával kötött házasság miatt a menyasszony családjá s sürgette, hogy a morvaországi rendi állást kétségtelen magyar nemesi statusra váltsa át a völgyenyléltet, a rendszeres kamarai nemességvizsgálati perekre tekintettel.

III. Károly király egyik legjelentősebb tanácsosa, a Tripartitumot megújító jogászbizottság vezetője.¹⁴ A jogi reform elmunkása volt hivatalból Csáky Zsigmond tárnokmester is. Talán nem túl merész a gondolat, hogy Imre unokabátyja ajánlására a fiatal Zlinszky János pályáját, mint a novum Tripartitum-ot előkészítő országgyűlési szakszolgálat vezetője, kezdte meg. Bizonyos joggyakorlatra későbbi pályája utal, azt ott szerezhette. Talán erre utal az armálist kérő beradvány is, mely szerint fiatal kora miatt különös érdemeket szerezni nem volt módja, mégis „*per litterarum studia et applicationem continuam*” remélhető, hogy a továbbiakban hasznos szolgálatokat fog tenni. Az ajánlás, valamint a kihirdető Esztergom vármegye (amelynek Z. Imre is volt követe), a család és az érsekség kapcsolatairól tanúskodnak. Mikor Pest vármegye Zlinszky Jánosnak 1739-ben kétségtelen nemességéről igazolást állított ki, ebben ugyancsak meghivatkozta Imre bátyját, mint aki a megyében már élt tisztséget viselt.

Ezért nem tulajdonított annak jelentőséget, hogy címet kérő levelében Zlinszky János 1818-ban „*me a civili statu adhuc ortum*” „*in coetum et numerum nobilium verorum accipere, aggregare, cooptare dignetur*”. Ez szokásos fordulat, ami nem teszi kétséggé Venczel nagyapja egregius mivoltát. Apja, Mihály, aki nem kapott testvéreivel armálist, mégis ugyanezt a státust élvezte, amint házassága is mutatja.

1720. 4. 8-án kelt Pest város bírójának és tanácsának okirata, amely szerint Laffert b. tiszttartója, Zlinszky János és neje Rudnyánszky Anna (ekkor már házasok) örök áron megszerezték 1080 Rh forinton Duloczky Máriának, előbb Farkas Mátyás, később Szabó György özvegyének, a Lipót utcában fekvő 20 öl hosszú és 15 öl 3 lépés széles házáat. (HB) Nyilván ez is a házasságukkal függött össze, a család tartósan ebben a házban lakott. A vásárlás évében született első gyermekük.

A családi kör, amelybe Zlinszky János házasságával bekerült, mint Zlinszky Imrével kapcsolatban már említettük, akkoriban az ország felsőbb vezetőinek köréhez tartozott. A Száraz család, amellyel sógorságba jutott, Nagytétényben építette fel pazar barokk kastélyát, aminek szerény kistestvére a gyóni Zlinszky kuria. Az építetők között Száraz György és neje Daróczi Katalin – Zlinszky Imre sógora és sógornője – voltak a kezdeményezők: maga Nagytétény a Budától Paksig a Duna mellett elnyúló Paksy örökségnek része volt. Száraz György 1720–30 között építkezett Tétényben, utána leánya Száraz Júlia és férje, Rudnyánszky József, Zlinszky János sógora, folytatták a művet. Zlinszky János és felesége bizonyos gyakori vendégek voltak Nagytétényben, már csak az összefonódott vagyoni ügyek rendezése okán is.¹⁵

Zlinszky János utóbb szolgabíró (1723–25), folyamatosan a sedria tagja, 1725–1735 cassa perceptor (pénztáros, a legkényesebb megyei tisztség). A pénzügyi ügyvitel ellátásában a Laffert báró vagyonkezelésével szerzett tapasztalatok nyilván jól jöttek, viszont a megbízásban megnyilvánuló bizalom a megye részéről bizonyítja, hogy e vagyonkezelés mintaszerűen történhetett.

1735. 1. 1-től Zlinszky János haláláig (1747) első alispán, és alispánként követ az 1740. évi „*vitam et sanguinem*” országgyűlésen.¹⁶ A 9. számú diszvendég volt a koro-

¹⁴ Vö. MÁLNÁSI Ödön: *Gr. Csáky Imre bíbornok élete és kora* (1672–1732). Kalocsa, 1933. a család kiadása.

¹⁵ CSEREI Éva – FÜLEP Ferenc: *Nagytétény műemlékei*. Budapest, 1957.

¹⁶ Mikor a magyar országgyűlés a fiatal királynőnek ellenségeivel szemben életét és véréit ajánlotta fel.

názást követő udvari ebéden.¹⁷ El lehet mondani, hogy jelentős pályát futott meg Pest megye szolgálatában.

A megyeházáról Zlinszky János támogatta mind a pesti ferencesek,¹⁸ mind a szalézi-ek templom- és rendház építését. Ebben együtt működött Grassalkovich Antal báróval. Zlinszkyék adománya a pesti ferences templom Szent-Anna oltára.

Lehet, hogy az oltárkép modelljéül Rudnyánszky Anna és valamelyik lánya szolgált.

Mikor Zlinszky János alispánt 1747 június 20-án a pesti Ferencesek kriptájába tették, a Protocollon conventus őt fratrurn gratusus patronus-nak nevezi, tehát „kegyúrnak”, akit a kriptában a sírhely egyházi jog szerint, mint alapítót megilletett. A szervitáknak „ad erigendum Altare majus – a főoltár építésére 150 Ft adományoztak. ex dono spect. D. Joannis Slinski” accepta specifica 1739–40 kötetben. A szerviták Historia Domusa szerint rendszeresen tették is tiszteletüket János és Anna napkor Zlinszky-éknél.”

Dabason, úgy tűnik, már 1730-ban is volt valamelyes birtoka Zlinszky Jánosnak. (Laffert Antal báró sárai birtokait kezelve juthatott a gondolatra, hogy ott possessionatus legyen.) 1731. márc. 1-én báró Grassalkovich Antal 1000 ftban zálogba adja Zlinszky Jánosnak azon besnyői portiót, melyet Bertóthy Erzsébet neki 1730. 4. 24-én zálogba adott (eredeti zálogos levélre rávezetve /HB/). 1742-ben Bertóthy Erzsébet özv. Farkas Istvánné örökre bevallja besnyői birtokát Zlinszky Jánosnak, aki azt már zálogban bírta¹⁹. 1744. 11. 16-án nádori donációt nyert a hűtlenségbe esett Halász Zsigmond ¼ részére, Gyón, Dabas, Babád, Ordasháza, Délegyháza birtokokra, amint erről fentebb beszámoltam. 1748-ban Halász Péter zálogba adta Gyón ¼ részét özv. ZJ-né Rudnyánszky Annának (HB). Ezzel a birtokok eszmei fele része lett Zlinszky-birtok.

A gyóni – dabasi birtokok eddig döntő részükben a dabasi Halász családé voltak. A dabasi Halászok I Ferdinánd királytól kaptak armálist, azt I. Lipót 1669-ben megerősítette. A birtokokra a Halász Boldizsár által összeállított, a dabasi közbirtokosság előtt 1866. augusztus 20-án tartott gyűlésen bemutatott, s ugyancsak Halász Boldizsár által elkészített leszármazási táblázattal megerősített okiratok szerint a család 1725. április 11-én Pálffy János nádortól megerősítő donációt kapott. 1727-ben a Fiscus neo-acquistica perben elvitatta tőlük a birtokokat, de a per a család javára dőlt el. Birtokmozgások, zálogba adások családon belül történtek, a gyóni részt inkább Halász Péter ezredes leszármazottai birtokolták ténylegesen, sőt volt, hogy vitatták a többiek birtokjogát általában is. Mindazon által a 18. században a Halászok eszmei negyedrészekben birtokolták az uradalmakat, természetben megosztva. Valószínűleg azért így, hogy egy-egy rész ne haladjon meg a nádori adománnyal juttatható 32 jobbágytelek (mintegy 3000

¹⁷ Választásáról GRÜNWALD Béla: *A régi Magyarország*. 416. p.; 1741. 6. 25. valamint (Descriptio rituum et sollennitatum coronationis Mariae Theresiae Doc. 8. Series allegationis Farkasfalvensis, in: Schwandtner J. G. Script. rer. ungar. vet. Bécs 1746.): Ex allegatis Comit. et Capitulum No 9. Dom. Joannes Zlinszky Pestiensis, No 10. Dom. Franciscus Daróczy Tolnensis.

¹⁸ SZABÓ Erzsébet: *A pesti Ferences templom*. Budapest, 1959.

¹⁹ A nemesi birtok korlátozott átruházhatósága (ösiség) miatt pénzkölcsönök fejében gyakran adtak zálogba nemesi birtokot. A zálog legrövidebb időtartama meghatározott volt, hogy a tőke kamata a birtok jövedelméből mindenkép kikerüljön. Viszont meghatározták azt az időt is, amikor a zálogbaadó – az adósság megfizetése mellett – a zálogbirtokot visszakövetelhetette. Azt megtehette valamely osztályos, tehát ösiségi joggal a birtokra igényt formáló, atyafi is. – Az örökvallás a nemesi birtok végleges, jogi, átruházása királyi hozzájárulással, mert ez esetben a kamara az eredeti birtokos halála esetén már nem élhetett a visszaháramlás jogával. A besnyői részen tehát Zlinszky János 1742-ben gyökeres jogot szerzett.

hold) területet. 1744-ben a birtokhelyzet úgy alakult, hogy egy eszmei negyedét Halász Zsigmond ezredes és családja, egy másikat Halász Péter ezredes leszármazottai, 1-1 negyedét pedig Halász Ferenc, illetve Halász Mihály ága birtokolt.

Halász Zsigmond, még akkor, mikor a porosz király III. Károllyal szoros szövetségben állt, beállt a porosz hadseregbe, hogy ott a könnyű lovasságot megszervezze. Így az osztrák örökösödési háború kitörésekor egyszerre az ellenséges táborban, s a királynő iránti hűtlenség helyzetében találta magát. Az ő eszmei gyökeres része törvény szerint visszaháramlott a kincstárra, s Pálffy nádor azt királyi helytartói jogkörben adományozhatta a vármegyében helyettesének, hűséges munkatársának, Zlinszky János alispánnak. Az alispán özvegye 1748-ban ehhez az egynegyed részhez szerezte meg Halász Péter ¼ részét, elsősorban a gyóni részen fekvő területek birtokát, fiai részére.

Hogy a Zlinszky család, legalább is az alispán életében, Pesten lakott, bizonyos. Kitűnik pl a szerviták háztörténetéből, ahol a náluk tett látogatások állandón szerepelnek. Édesanyjuk haláláig – 1750 – mindenesetre a pesti Ujlipót utcai házban lakott a család.

Ám hogy már Gyónon is volt élet a majorságban, kitűnik ugyancsak a szerviták naplójából.

„Kijegyzés a pesti Szt Anna szervitaház diáriumából 1739–59 években.: *(Szoros kapcsolatot tanúsít mind az alispán és neje és a szerzet, mind utóbb József fiúk és a szerzet közt. Ő nyilván már apja életében átvette a gyóni birtok kezelését.)*

(1750. 06. 26.) „Burchhard testvérrel Kecskemétre mentünk, s útközben köszöntöttük patronusainkat, így Gyónon Zlinszky József földesurat, aki egy lovat ígért nekünk.” *Aug. 29. i bejegyzés szerint a ló, négy éves, ZJ-től megérkezett.*

1752. 7.5. „Kecskemétre utaztam bizonyos lovak vásárlása végett. A fárasztó úton nem hívtak be pihenni, csak Gyónon időztem Zlinszky József földesúrnál, (az alispán első fiánál), bemutatam a misét, és szentségeket osztottam a majorban, s tőle egy lovaskocsit is kaptunk.”

A gyóni kúriához a legközelebb eső katolikus templom ekkor a sári templom volt. Ott is történtek a családi anyakönyvezések. Feljegyzésre méltó, hogy Zlinszky János, aki birtokai jobb hasznosítása miatt jelentős számú családot telepített Nyitrából Gyónra, ezek számára a gyóni falu közepe táján evangélikus templom építését kezdeményezte, noha ő családjával együtt katolikus volt, és így, ha Gyónon volt, Sáriba járt misére.

Az alispán gondoskodott gyermekei műveltségéről, neveléséről, és megfelelő házasságok kötéséről. Tudjuk, hogy Gábor fiát a váci ferencesek iskolájába adta, igénybe véve ehhez Althann bíboros, váci püspök ajánlását. Hogy másik két fia hol tanult, nem tudjuk, de mindketten jogász képzettséget szereztek. József már apja életében megkezdte a megyei, majd a kamarai szolgálatot. Ugyancsak a kamaránál, Pozsonyban kapott állást Gábor fia is, míg János a III. Károly által újonnan létesített pesti disztriktális bírószágon folytatta jogászai munkásságát.

Gábor és János nem alapítottak családot. József azonban, nyilván a fejérmegyei rokonság révén, megismerte a neves székesfehérvári családból származó (hidvégi) Hiemer Erzsébetet, és őt vette feleségül. Fejér megyébe adták férjhez az alispán Bora lányát is, alapi Salamon Jánoshoz – ezzel a családdal a fejér megyei Zlinszkyek több szálon is kapcsolódtak.

III–8 János és Rudnyánszky Anna gyermekei:

IV–1 Borbála = alapi Salamon Jánosné, gyermekeik S. Ferenc lovaskapitány, Anna, b. Zigaun főstrázsamester neje, Julianna Szabó Antal gyalogos kapitány neje, Terézia Zaklin Jánosné. 1758-ban ZB a pesti és gyóni ház beli illetőségét 1500 Ft-ért átadja Z. József (IV–3) fivérének. Addig a közös árendából évi 300 Ft-ot kapott.

IV–2 Franciska = Kőszegi Imre huszárkapitány, 1760 után, – a Kőszegieket neves család Nyitraiban és Trencsénben.

IV–3 József * Pest, 1720. 12. 31. keresztszülei Mágocsy Mihály alispán és felesége Góczy Mária), † 1776. ?

= 1757. 2. 20. *hidvéghi Hiemer Erzsébet*tel, házassági szerződésük szerint (HB eredetileg ismerte) a menyasszony hozománya 1000 Ft, a vőlegény 2000 Ft moringot és 100 aranyat „Morgengaab” fejében ad. Gyermekeik Erzsébet, Rozália, Terézia, Anna, József, Antal, (V–1–6/)

(A Hiemer család neves székesfehérvári polgárcsalád, több tagja bíró volt, 1gy 1702. Mihály, a nagyapa, 1720 H. Mátyás, HE apja. 1727-ben H. Sebestyén és Mátyás, Mihály fiai, felmutatják nemeslevelüket hidvéghi praedicatummal. Fivére Ignác 1754 adószedő, 1778 másodalispán, 1787 első alispán. A Hiemer ház Székesfehérvár belvárosában áll.)

IV–4 Gábor, * Pest 1726. 03. 28. /akv 1570, keresztszülei Mágocsy alispán és neje/. † 1774. előtt. A váci ferencesek diákja lesz (Hist. Domus: 1742. 11. 18. „intravit scholam nostram filius Gabriel spect. Dni Joannis Zlinszky ord. vicecomitis com. Pestiensis [...] recommendatione Exc. i Dni Dioecoesani /Althan püspök/) – 1757-ben már a pozsonyi kamara titkára,²⁰ 1763-ban a máriabesnyői kolostor avatásán Grassalkovich Antal mellett hivatalos vendég a Kincstár képviselőjében:

IV–5 János † 1800 előtt, 1788. pesti districtuális bíróság alelnöke. 1768-ban Zlinszky János perli Z József (IV–3) özvegyét a mag nélkül elhalt gulyásuk hagyatéka iránt /500 Ft/. – 1789-ben gyóni birtokát 12 évre zálogba adja Szűcs Péternek, 1793-ban ugyanezt eladja Lányi József udvari tanácsosnak, aki 1800-ban felszólítja a közelebbiről meg nem jelölt jogutódot, hogy ha akarja, ősiség jogán megválthatja a birtokot. (Úgy gyanítom, a bíró unokaöccse, Antal, élt a magához váltás lehetőségével, a gyóni Zlinszky birtokon akkor már mintegy 10 éve ő gazdálkodott, nem az árva gyámjai.)

Az alispán és testvérei²¹

Az alispán nagyszámú testvére közül kettővel, Józseffel és Mihállyal, tartott bizonyosan kapcsolatot. A három testvér szorosabb kapcsolatára utal irsai Zlinszky József ránk maradt végrendelete két fivére javára, valamint Mihálynak József – tabáni ügyvéd – fia igénybejelentése az irsai József Antal fiának elhunytakor ennek vagyonára.

III–2–3 József (irsai ág), * Szakolcza 1703. 2. 27. † Irsa 1776. 12. 12. = I. 1743? Barinyai Honoráta, * Nyitra 1718. 3. 21. † Pest 1744. 3. 16. /B. Ferenc, György fia és unokája, és neje Akác Zsófia, ház. 1717./ – egy gyermek, József. (minden valószínűség szerint Bécsben élt, mint pap.).

²⁰ A királyi Kamara, másként a kincstár megjelölése. A Kamara az államvagyon – a Korona vagyona – kezelésével foglalkozott. Voltak önállóan kezelt koronauradalmak, mint az óbudai, és voltak egyéb, a kamara által beszedett, behajtott állami igények, adók, vámok stb. A Kamara kezelte – figyelte a koronára visszaháramló ingatlanok, nemesi birtokok sorsát is.

²¹ Mihály Szakolczán maradt, ott volt harmincadvamos, ami a határmenti kereskedővárosban nyilván kedvező megélhetést biztosított. Gyermekei közül Mátyás és József neves ügyvédek lettek, velük még találkozunk. Ferenc Szakolczán ügyvédkedett, előbb katona volt, György Krassó megyébe került főjegyzőnek, alighanem a Resiczky rokonság révén.

Az irsai Zlinszky József sógora, Barinyay Ferenc, a megyei jegyzőkönyvek rendszeres szereplője a 18. szd első felében, mint ügyész. Zlinszky József a (1733-ban Pest vármegye jegyzőkönyvek szerint még) romos irsai templomot újjáépítette. Ekkor első felesége már nem élt: „olim coniuge” megjegyzés a templomban lévő emléktáblán. A plébánia historia domusában frottak szerint Zlinszky József 1742-ben kapta Irsát donációba. Néhai felesége Barinyay Honoráta végrendeletileg hagyott a templom újjáépítésére pénzt, s ebből épült újjá a templom 1745-46-ban.²² A templomi emléktábla (és egyes pecsétek) szerint a Zlinszky József által használt címer a János (III–1) leveléhez hasonló, de a mezőben a katona csak derékig van megjelenítve.

József újra megházasodott = II. Szakolcza 1748. 12. 15-én: resiczai b. Resiczky Eleonorát vette el. † 1789-ben. (R. István, István fia, aki R. Szaniszló és erdődi Pálffy Szabina fia, és Benkő Borbála leánya – az egyik szakolczai Zlinszky ház, ami később a másik ágra került csere révén, das palffysche Haus néven emlegetik.) A házaspár ugyan többnyire Irsán élt, de a szakolczai kuriális ház is József kezére került, s ő azt, az alább közölt cambiális szerződés szerint, rendbe hozatta, lakhatóvá tette, s időnként használta is. Érdemes felfigyelni arra, hogy mind József, az apa, második házasságát, mind fia Antal, házasságát Szakolczán kötötte.

Gyermekeik Mária Anna, József, Eleonora.

Antal Kristóf * Irsa 1756. 4. 17. † Vác 1792. 11. 26. = Szakolczán 1777. szept. 16. Morsinay Annával *1757., † Penc 1803. 2. 16. (M. Ferenc és Majthényi Mária), Penczen élt és vett részt a vármegyei közéletben, fiaik László, János, Antal és egy leány Jozefa). Fiaik kiskorúként meghaltak, így Antallal kihalt az irsai férfiág. Csak leányok maradtak:

Anna Mária, Terézia, és Jozefa Zsuzsanna. A lányok egyike a besztercebányai városbíró fiához, későbbi polgármesterhez ment feleségül. Ketten irsai birtokos nemes családba házasodtak.

József tehát először Pest megyében, Irsán, majd másodszor Szakolczán házasodott. Bárá Resiczky Eleonorát vette el. Vele Irsán gazdálkodott. Pest megyében ügyvédi praxisa is volt, s felépítette első felesége hagyatékából az irsai katolikus templomot. Alighanem jó ideig, mint legfiatalabb, ő élt a szakolczai házban, sőt azt felesége hozományából egy második épülettel, az ún. Pálffy-házzal bővítette is. Ezt a házat később elcserélte Z. Imre Ferenc fiának a Daróczy örökségből származó apostagi birtokaira.

Irsai Zlinszky József 1735-től szerepelt, mint ügyvéd, gyakran ülnök a sedrián, részt vett ezután a megyegyűléseken, 1739. nemesi bizonyítványt kapott Pest-Pilis-Solt vármegyéttől, 1742-ben megyei ügyész és advocatus pauperum, 1744–65 szolgabíró, 1767. úrbéri rendezéskor irsai földesúr, ugyanezen év máj. 6-án Vácott kelt és a Historia Domusban lemásolt levele szerint házat hagyományozott az irsai paplakra és iskolára. 1770-ben Pencen szőlőbirtokos. Valamilyen fegyelmi ügye lehetett, mint advocatus pauperumnak, a szegények ügyvédjének. Ennek iratai a pannonhalmi levéltárban vannak, és Gábor Gyula dolgozta fel, bár csak rövidített névvel (ZJ), így inkább csak gyanítom a dolgot. Sat szerint silencium perpetuum-ot kapott mint ügyvéd, azaz végleg eltiltották volna az ügyvédi gyakorlattól.

²² Vö. a Váci püspöki levéltárban Bicske 1746. Xbris 14 kelt vizitációról a jelentést.

Kriptája van az irsai templom alatt, valószínűleg ott nyugszik. Azt egyik unokája építtette, Zlinszky József és családja részére. (A krypta legutóbbi felbontásakor fényképeztek, de nem jegyezték fel a koporsók feliratát.)

Irsai Zlinszky József 1741. jun. 16. okiratban János fivérét (III-8), annak három fiát, valamint (III-9) Mihály fivérét és utódait (név nélkül) nevezi meg örököseiül, ha nem lenne saját gyereke. Ekkor még tán házasság sem volt.

(Valószínűleg ezen végrendelet alapján jelentett be Z. József ügyvéd, Mihály fia, az irsai ág kihaltával igényét Z. Antal hagyatékára az özvegygel szemben).

1748 előtti Neoacquistica perben az irsai birtokot a kamara, mint amelyet Mester Istvántól leányágon örökölt, bár 1739-ben arra királyi, 1742-ben – Mikebudával együtt – nádori donációt kapott, visszaszerli Zlinszky Józseftől, mert „nem nemesek” nem kaphattak birtokot. A Kamara ügyésze a Zlinszky család nemességét ekkor kérdőjelezte meg először. Az ellenkérelemben arra hivatkozott Zlinszky József, hogy a Szegedinac Pero lázadásban Beleznay János generális vicegerens-e, az első porosz háborúban 1741-ben comissarius bellicus volt, s tíz éve a királyi táblánál, mint szegények ügyvédje működik, Irsán katolikus templomot építtetett – mindezt nemesi jogon, ill. kötelezettségként. Az ellenvetésre a kincstári jogügyi igazgató 1748. máj. 27. véleményezte a pert: a fiscus a királyi donáció ellen nem tehet, a palatinális donáció megdöntésére sincs remény, jó lenne egyességet kötni. Ez történt: 1751 aug. 26-án, amikor Zlinszky József 2000 fíót fizetett a fiscusnak, a keresetet visszavonták, az egyességet ratifikálták. (HB)

József ebben az ellenvetésben a nemesi jogok és kötelezettségek folyamatos gyakorlására hivatkozott, tehát a katonai szolgálatra, a megyei tisztségekre, valamint a kegyúri jellegű templomépítésre. Nem mint nemesi rangot keletkeztetőt említi a királyi és a nádori donációit, hanem mint a folyamatosan gyakorolt nemesi jogállás bizonyítékait. A kincstári jogigazgató álláspontja sem elvi, inkább gyakorlat, innét mindkét fél nyitottsága a peregyességre.

1761-ben feleségével a szakolczai rokonok ellen pert indított ottani birtokok miatt (HB). 1767. jan. 17-én apostagi Zlinszky Ferencsel, Imre /III-1/ fiával kötött cambialis (csere) szerződést, az apostagi Daróczi örökségre cserélve a szakolczai kuriális házat és a váraljai podhragyije birtokot.

Irsai Zlinszky József végrendelete 1776 nov. 27-én, néhány nappal halála előtt kelt.

Zlinszky János alispán másik fivére, Mihály, Szakolczán maradt.

III-2-4 *Mihály* (szakolczai ág) * Szakolcza 1717. 4. 25., † 1758 előtt. = 1740 előtt, Poloni Mária, † Szakolcza 1786 10. 22. Iskolás Sz-án 1725-1732. 1741-49 közt sűrűn keresztszüllők Sz-án. Harmincad vámos volt Szakolczán, majd Szernyén és más telepeken bérelt vámot. Ebből volt, nem túl magas, nyugdíja, amelynek emelését ügyvéd fia, József intézte el.

Férje halála után az özvegy Szakolczán élt. Hagyatékát Ferenc fia intézte el. Tótul levelezett József fiával, a tabáni ügyvéddel. 1745 és 51-ben is említve Sz-án. Valószínűleg a szakolczai Zlinszky kriptába temették őket.

11 gyermekük: – Ferenc, (katona, majd ügyvéd) – Kata, – Anna, – Mihály, – János, – György (Krassó megyei jegyző) –, Mihály ugyancsak harmincados, mint apja –, Teréz, – Kristóf János.

Közülük nevezetes:

Mátyás ?* 1743-45? † *Bajsa* 1798. szept.? = 1765? Három leánya maradt, Erzsébet = Mészáros János, Mária = Zippe János, Anna = bonyhádi Kliegl József felesége. Pesti ügyvéd, képviseli Virágos Andrásné Z. Annát (V-4), és Z. Antalné Morsinay Annát

(vö. III–3). 1780-ban a darus címert, később a két oroszlános címert használta.²³ 1774-ben Nyitra vármegye nemesi igazolást adott neki. Bács és Békés megyék táblabírája, 1776–1780 bácsmegyei alispán, 1780-ban táblai²⁴ jegyző (protonotarius locumtenentialis expeditor), 1792. országgyűlésen Joannes Stahremberg gróf absentium adlegatusa.

Mindezen tisztségek előfeltétele volt, hogy nemes rendi állása legyen. Az ő kezén tűnik fel először az eredetinek tartott családi címer is, a kardot tartó karral és az őrdaruval. E motívumok jelentkeznek mind a Vencel fiainak adott címerben, mind János alispán armálisának címerén, és annak irsai József által használt változatán.

Zlinszky Mátyás 1794-ben-ben donációt nyert Roglaticzára és Rigiczára, 1795. pataji előnév viselését engedélyezték pataji birtoka után. Ám ezeket nem rendi állás elnyerése végett kapta, hanem a pataji előnevet nyilván a dunamenti birtokok rá eső részére vonatkozva, a bácsmegyei donációt pedig alispáni működése elismeréseként. (Más rokonok az apostagi, kis- és nagyapostagi, paksi előnevekkel éltek.) 1798-ban elmeháborodott, bekerült a pesti ispotályba 3 hónapra. A bácsmegyei birtok igazgatására Kruspér Antal táblabíró kapott Pest vármegyétől kijelölést. Nyilván ez évben meg is halt, hagyatéki inventáriumra megvan.²⁵ 1798-ban a birtok visszaszállt a kamarára, OL UC 169:12(b) alatt 1801. dec. 19-i becslése n. Z. M. portiójának az 1799. összeírás alapján Roglaticzáról össz. érték 45810 Ft 48 Xr-kész. budai kamarai számvetőség, küldi Ürményi Mihály a Magyar Kamarához. Ügyvédi iratai a Pest vármegyei levéltárba kerülnek. Z Antal. veszi át azokat (János alispán unokája). Zlinszky Mátyás donációs levelét ezekből az iratokból családi tudomás szerint Zlinszky Kálmán pestvármegyei levéltáros nemességének igazolására adta Z. Gyulának 1888-ban, ettől kezdve a gyóni ág egyes tagjai használták a roglaticzai előnevet is.

Nevezetes még – József * Szkolcza 1753. 3. 14., † Pest, 1796. 03. 26. (tabáni akv), ügyvédi esküt tett 1775. 3. 18., pesti ügyvéd, Tabán 462, utóbb 526. alatt lakik. (Grundbuchs Extract No 405. Ein Haus ausser der Türkischen Schildwacht zwischen den No 404 und 406 liegend haltet in der breite 24 Ell Lang 130 Ell 2 ½ Fuß Pati Pál – Josephus Zlinszky mit dem Haus verkauft. Irsán háza, Mikebudán és Nyáregyházán birtoka, Penczen szőlője volt, amit (III–3) Józseftől kapott. ZJ III–3 végrendeletileg hagyott neki irsai szőlőt, mikebudai szántót, ezt perben kérte kiadni. 1794. Békés vármegye táblabírája, a modenai herceg ügyvédje a Tiszák elleni perben. Végrendelete 1796. 3. 26-án halála napján kelt, irathagyaték a Curia post advocatos iratai között található a Magyar Országos Levéltár sok családi vonatkozással.

József, a Mihály másik ügyvéd fia, tehát szintén táblabíró, szőlőbirtokos, budai (tabáni) háztulajdonos, fellép az irsai örökségért. Mindezt nem tehette volna, ha rendi jogállása kétségesnek minősült volna.

Az adatokból azt vélem leszűrni, hogy a bécsi béke idején, a 30 éves háború előtt, a magyar, a morva és az osztrák rendek között a privilégiumok elismerése kölcsönösen megtörtént. A háborús időben hazánknek érdeke volt befogadni honosként olyanokat, akik a katonai és megyei szolgálatot szabadon felvállalták. Csak a 18. századi újjáépí-

²³ Ezt 1797-ben kapták a fejérmegyei Zlinszky testvérek, Imre ill. Antal leszármazottai.

²⁴ A Királyi Kuria, a király bírósága, két részből állott, a királyi táblából és a hétszemélyes táblából. Az első eljárás első fokán a gyökeres (donációs) birtokperekben, és másodfokon a megyei törvényszékek felett. A második fellebbezési és elvi ügyeket intézett. Ez volt az ország legmagasabb bírói fóruma.

²⁵ Irod. VIRÁG Gábor: *Egy roglaticzai nemes ember inventáriumra*. Hid 64. évf. 11. 2000. 1010–1018. p.

téssel kapcsolatos szigorúbb pénzgazdálkodás korában kezdte el a Kamara a nemesi előjogok – adómentesség – szigorú, jog szerinti vizsgálatát, ami sok családot hozott nehéz helyzetbe. Ilyen esetről talán még módom lesz beszámolni.

Ez a kölcsönösség része volt annak a különböző országok rendei közti közeledésnek, amellyel osztrákok, csehek, morvák a magyar rendek közjogi önállóságát szerették volna elérni. Átmenetileg mint tényezők léptek fel az uralkodó és egyes országainak rendei közti nézeteltérésekben, innét a bécsi béke jóváhagyása során vállalt szerepük. Ez a törekvés azonban nem tudott következetesen érvényesülni a Habsburgok abszolutisztikus és központosító törekvéseivel szemben, és a 17. század folyamán elsorvadt.

*

Ajánlom ezt a kis alulnézetből vizsgált jogtörténeti eszmefuttatást Miskolcon volt kollégámnak, aki a levéltári alapon történő jogtörténetkutatás egyik zászlóvivője Magyarország, régi barátsággal.

JÁNOS ZLINSZKY

ANERKENNUNG FREMDLÄNDISCHER STÄNDEPRIVILEGIEN IN UNGARN SOWIE IN DEN ERBLÄNDERN AUFGRUND DER SATZUNG DES WIENER FRIEDENS § 15.

(Zusammenfassung)

Wenn es auch während der sozialistischen Periode sozusagen obligatorisch war, von einer feudalen Periode der ungarischen Rechtsgeschichte zu sprechen, ist dies falsch: Ungarns Verfassung war bis zur bürgerlichen Revolution keine feudale, sondern eine ständische. Ungarn wurde zwar von einem gewählten und gekrönten König regiert, doch der Herrscher teilte die Staatsgewalt in allen seinen Zweigen mit den Ständen, sie bildeten mit einander die mystische Person der Krone Ungarns, Inhaber der Souveränität, Quelle und Inkorporierung aller Freiheiten und Gewohnheiten der Ungarn, die zu schützen und zu achten der König sich im Krönungseid verpflichtete. Die Treue der Untertanen galt nicht dem Herrscher, in persönlicher Verpflichtung, sondern der Krone, in privilegierter Gebundenheit. Die Quelle der Zugehörigkeit zu einem privilegierten Stand, die Freiheit der Adeligen, der Städte, der Baronen, war die königliche Gnade, andererseits aber hatte der König seine Krone durch freie Wahl der freien Stände erhalten. In der zweiten Hälfte des 16. Jhdts scheint in den habsburgischen Erbländern sogar eine gegenseitige Anerkennung der ständischen Freiheiten existiert zu haben, - dies an einem konkreten Beispiel zu beweisen, versucht der Autor.